

ปัญหาและความเป็นมา

นักวิชาการอิสลามจากทุกสำนักคิดและสำนักกฎหมายอิสลาม เห็นพ้องกันว่า ทุกอิริยาบถของมนุษย์ ไม่ว่าจะในด้านความสัมพันธ์กับอัลลอฮ์หรือกับมนุษย์ มีกฎเกณฑ์และข้อชี้ขาด ทางกฎหมายอิสลามครอบคลุมอยู่ (Al-Haj, 1992 : 219) ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะของอิสลามที่ประมวลถึงเรื่องรัฐและแผ่นดิน รัฐบาลและประชาชน อำนาจและคุณธรรม ความยุติธรรมและเมตตาธรรม วัฒนธรรมและกฎหมาย ทรัพยากรและวัตถุคิบั กาลังกายและกำลังความคิด โดยให้ความสำคัญต่อสิ่งเหล่านี้เท่ากับเรื่องความเชื่อความศรัทธา และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (Al-Banna, 1992:356) และยังให้ความสำคัญอย่างที่สุดต่อการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เน้นถึงภาระหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องประพฤติตนตามแนวทางที่ศาสนาได้กำหนดไว้ เพื่อบรรลุถึงอุดมการณ์แห่งการเป็นมุสลิมที่ดี (นพนธิ นาคสุริยะ, 2535 : 56)

มุสลิมไทยซึ่งเป็นองคาพยพหนึ่งของประชาชาติมุสลิมทั่วไป ได้ใช้กฎหมายอิสลามมาใช้ตลอดมาทุกยุคสมัย ตามหลักฐานที่ได้มีการบันทึกไว้ ปรากฏว่าการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยมีมาตั้งแต่ยุคสุโขทัยคราจนปัจจุบัน (สมบุญรณ์ พุทธจักร, 2529 : 63-82) โดยมุสลิมที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบไปด้วย ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ได้มีการใช้กฎหมายอิสลามโดยที่ลักษณะการใช้มีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของเหตุการณ์บ้านเมืองตลอดมา จากการใช้กฎหมายอิสลามหลายๆด้านในยุคแรก (A, Teew, 1970 : 78 - 79) สู่การใช้กฎหมายอิสลามเฉพาะลักษณะครอบครัวและมรดก ในปี พ.ศ. 2444 ตามกฎข้อบังคับสำหรับการปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ.120 และในที่สุดในปี พ.ศ. 2489 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ.2489 พระราชบัญญัตินี้ เป็นกฎหมายฉบับเดียวของไทย ที่ได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้กฎหมายอิสลาม และเป็นพระราชบัญญัติที่กำหนดให้นำเอากฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกบังคับใช้ แทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว และบรรพ 6 ว่าด้วยมรดก แต่มิได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามที่นำมาบังคับใช้ และวิธีพิจารณาตามกฎหมายอิสลาม ตลอดจนองค์กรอื่นๆที่จำเป็นสำหรับการบริหารกฎหมาย อิสลาม การใช้กฎหมาย

อิสลามจึงจำกัดอยู่เฉพาะในศาล ซึ่งหมายความว่า การใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล นอกจากศาลจะเป็นผู้ที่นำกฎหมายอิสลามมาบังคับใช้แก่คดีแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอื่นๆของรัฐ จะนำกฎหมายอิสลามมาบังคับใช้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ได้ ดังนั้นการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรับรองสิทธิที่มุสลิมพึงมีพึงได้ตามกฎหมายอิสลาม นอกเหนือไปจากการปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแล้ว จะกระทำมิได้ สิทธิประโยชน์ต่างๆของมุสลิม ในขณะที่ยังไม่เป็นคดีขึ้นสู่ศาล ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวและมรดก การสมรสและการหย่าจะถือว่าชอบด้วยกฎหมายก็ด้วยการจดทะเบียนสมรส จดทะเบียนหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยครอบครัวและมรดกเท่านั้น การใช้กฎหมายอิสลามที่จำกัดอยู่เฉพาะในศาล ทำให้การใช้กฎหมายอิสลามขาดประสิทธิภาพ เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการดำเนินชีวิตภายใต้หลักกฎหมายอิสลามของประชาชนชาวไทยมุสลิม (สมบูรณ์ พุทธจักร , 2529 : 63 - 82)

การใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทย มิได้จำกัดเฉพาะมุสลิมในเขตสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าวเท่านั้น เนื่องจากมุสลิมทุกคนต่างต้องปฏิบัติตนอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายอิสลามอย่างเคร่งครัด เพราะกฎหมายอิสลามเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ละเมิดมิได้ ไม่ว่ามุสลิมคนนั้นจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ดังนั้นมุสลิมที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นต้องนำกฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกมาใช้ด้วยเช่นกัน ประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้ว่า ในสมัยอยุธยาตำแหน่งว่าที่กรมท่าขวา ทำหน้าที่พิจารณาตัดสินความด้านครอบครัวและมรดกของมุสลิมตามกฎหมายอิสลาม(ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช,อ้างถึงใน Isma-ae Alec , 1998 : 3 และเด่น โตะมีนา , ม.ป.ป. : 17)

การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกดังกล่าว ได้ประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย ในเมื่อบังเกิดเป็นคดีพิพาทลักษณะครอบครัวและมรดกขึ้น อันได้แก่ ปัญหาการปกครองต่อผู้อยู่ในความปกครอง การแต่งงาน การหย่าร้าง การแบ่งปันมรดก ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อปฏิบัติที่หละหลวม ส่วนใหญ่ใช้วิธีการกันอย่างง่าย ๆ เพื่อให้พ้นผิดทางศาสนาเท่านั้น หลักฐานเอกสารการสมรสและการหย่าร้างทำกันเองเป็นการส่วนตัว ทำให้ขาดหลักประกันทางศาลเมื่อบังเกิดเป็นคดีความว่าด้วยลักษณะครอบครัวและมรดกขึ้น (ณรงค์ ศิริปะชนะนะ , 2518 : 41)

ด้วยสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ทำให้การใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยขาดประสิทธิภาพ ด้วยยังขาดรายละเอียดที่จำเป็นต่อการบริหารกฎหมายอิสลามอีกเป็นอันมาก จำเป็นต้องมีการพัฒนา เพื่อให้การใช้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ณรงค์ ศิริปะชนะนะ , 2518 : 41 และเด่น โตะมีนา , ม.ป.ป. : 67-69)

ในส่วนของจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่นอกเขตสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากสถิติของสำนักงานจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2543 ปรากฏว่ามีมุสลิมจำนวน 238,503 คน คิดเป็นร้อยละ 25.39 (สำนักงานจังหวัดสงขลา, ม.ป.ป. : 5) ในบางอำเภอมีมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ การใช้กฎหมายอิสลามจึงตกเป็นภาระหนักของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งคณะผู้นำมุสลิมเหล่านี้เป็นผู้บริหารกฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกในจังหวัดสงขลา ตามศักยภาพของตนเองและคณะ โดยที่รัฐไม่รับรอง เพราะว่าอยู่นอกเขตสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลให้การใช้กฎหมายอิสลาม ต้องประสบกับปัญหาหลายด้าน

ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เห็นว่าปัญหาการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา อยู่ที่มีการไม่มีกฎหมายรับรองการใช้ และเป็นสาเหตุของปัญหาที่ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน แนวคิดนี้มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากเห็นด้วย เช่นณรงค์ ศิริประชนะ เห็นว่า การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกโดยมีกฎหมายรองรับสามารถแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอิสลามได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณรงค์ ศิริประชนะ, 2518 : 41) และนายประเสริฐ มะหะหมัด อดีตจุฬาราชมนตรี ที่ได้เห็นความสำคัญของการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา จึงได้มีหนังสือไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในปี พ.ศ.2525 ขอให้ขยายขอบเขตการใช้กฎหมายอิสลามให้รวมไปถึงจังหวัดสงขลา และให้เพิ่มตำแหน่งคณะโต๊ะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดสงขลา (เด่น โตะมีนา, ม.ป.ป. : 52) แต่อย่างไรก็ตามข้อเสนอดังกล่าวไม่มีความคืบหน้า ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 คณะบุคคลจำนวนหนึ่งได้นำเรื่องร้องเรียนไปยังสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นมุสลิม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดกลุ่มวะหะหะฮ์จึงได้เสนอร่างกฎหมายขยายขอบเขตการใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ปี พ.ศ.2489 เพื่อให้ครอบคลุมถึงจังหวัดต่างๆ ที่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด (เด่น โตะมีนา, ม.ป.ป. : 71) แต่ปรากฏว่าร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวไม่ผ่านการรับรองจากนายกรัฐมนตรี (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2541 : 5)

ในการสัมมนาคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามโครงการส่งเสริมบทบาทผู้นำศาสนาเพื่อพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2543 ตัวแทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ได้เสนอเรื่องการขยายขอบเขตการใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ปี พ.ศ.2489 ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอีกครั้งหนึ่ง (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, ม.ป.ป. : 46-47) แต่ข้อเสนอแนะดังกล่าวยังคงไม่มีความคืบหน้า

จากแนวคิดของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ในการแก้ปัญหาการใช้กฎหมายอิสลาม ลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา ด้วยการเน้นที่การให้มีกฎหมายรองรับเป็นประการสำคัญ เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยต้องศึกษาว่า เป็นการเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาที่รอบคอบที่สุดแล้วหรือไม่? อย่างไร? ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะศึกษาลักษณะการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลาว่าเป็นอย่างไร โดยเน้นศึกษาเฉพาะองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้กฎหมายอิสลาม พร้อม ๆ กับศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการใช้ว่ามีอะไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อหาข้อเสนอแนะและเป็นแนวทางสำหรับผู้เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกในจังหวัดสงขลา และจังหวัดอื่นๆ ให้สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกในด้านต่างๆ ได้ทุกด้าน ทั้งด้านที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและด้านอื่นๆ โดยไม่จำกัดเฉพาะการแก้ปัญหาการขาดกฎหมายรองรับเท่านั้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษารายละเอียดต่างๆ ที่ต้องเพิ่มเติมในการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษาปัญหาในการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา

สมมุติฐาน

สมมุติฐานที่ 1 การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลาสามารถสนองตอบความจำเป็นของสังคมมุสลิม ในด้านการดำเนินชีวิตครอบครัวและมรดก ในกรอบของกฎหมายอิสลามได้

สมมุติฐานที่ 2 การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลายังไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคมปัจจุบันเนื่องจากยังขาดรายละเอียดต่างๆ ที่จำเป็นต่อการบังคับใช้

สมมุติฐานที่ 3 การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก ของมุสลิม
ในจังหวัดสงขลาปัจจุบันประสบกับอุปสรรคหลายประการ เนื่องจากขาดกฎหมายรองรับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงลักษณะและรายละเอียดของการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา
2. ทราบถึงปัญหาการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา
3. เป็นข้อเสนอแนะในการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา
4. เป็นข้อมูลในการพัฒนาการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา และ จังหวัดอื่นๆ ของประเทศไทยโดยเฉพาะจังหวัดที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก

ตัวแปรในการศึกษา

ตัวแปรต้น

1. ปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้ ได้แก่ การศึกษากฎหมาย อิสลาม กฎหมายที่ใช้ องค์การบริหารกฎหมาย เอกสารการจดทะเบียน การพิจารณาตีความการใช้โดยไม่มีกฎหมายรองรับ

ตัวแปรตาม

1. ความสามารถในการสนองตอบความจำเป็นของสังคมมุสลิม ในด้านการดำเนินชีวิตครอบครัวและมรดก ในกรอบของกฎหมายอิสลาม
2. ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่มีกฎหมายรองรับ

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาสถานภาพและลักษณะการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา พร้อมกับศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะต่างๆ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยตรงกับการใช้กฎหมายอิสลามซึ่งประกอบด้วย

1. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา
2. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
3. ผู้รู้ศาสนาอิสลามจากปอเนาะและ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน

จังหวัดสงขลา

โดยมุ่งศึกษาลักษณะการใช้ ได้แก่ การศึกษากฎหมายอิสลาม กฎหมายที่ใช้ องค์การบริหารกฎหมาย เอกสารการจดทะเบียน การพิจารณาคดีความ การใช้โดยไม่มีกฎหมายรองรับ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หมายถึง กรรมการทุกตำแหน่งรวมทั้ง ประธาน รองประธาน และเลขานุการ

2. คณะกรรมการมัสยิด หมายถึง กรรมการทุกตำแหน่งรวมทั้งอิหม่าม คอเด็บ และบิหลั่น

3. ปอเนาะ หมายถึง สถาบันสอนศาสนาอิสลามที่เปิดสอนวิชาศาสนาอิสลาม อย่างเดียว

4. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หมายถึง โรงเรียนเอกชนที่แปรสภาพ และพัฒนามาจากสถานศึกษาที่เรียกว่าปอเนาะ และได้จดทะเบียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ในปี พ.ศ. 2514 ต่อมาเป็นโรงเรียนราษฎร์ตามมาตรา 20 (3) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 ปัจจุบันเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามมาตรา 15 (1) และ (2) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 เป็นโรงเรียนที่สอนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญ หรือวิชาที่ควบคู่กันไป (ไพสิษฐ์ ชีวะกุล, 2532 อ้างถึงใน พิสุทธิ บุญเจริญ, 2541 : 74)

5. กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก หมายถึง รายละเอียดของกฎหมายอิสลามลักษณะการเตรียมการก่อนสมรส การสมรส ผลการสมรส การสิ้นสุดการสมรส ผลของการสิ้นสุดของการสมรส การรับมรดกและพินัยกรรม

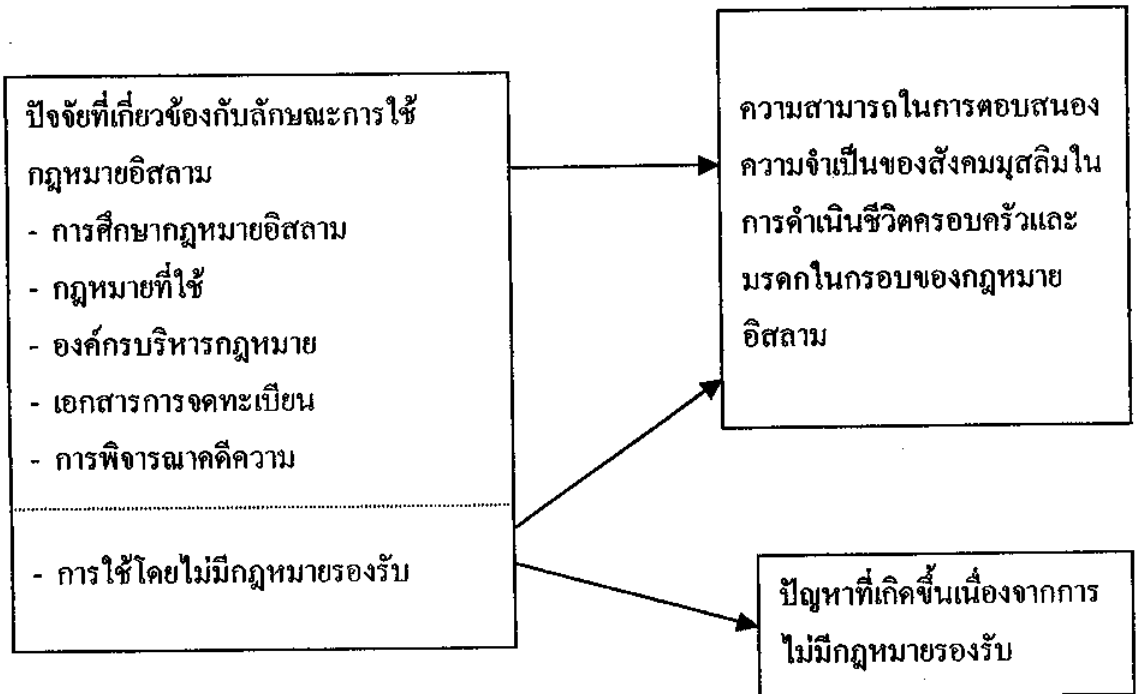
กรอบแนวความคิดในการวิจัย

กรอบแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้ สร้างจากกรอบทัศน์ทางกฎหมายอิสลาม ของนักกฎหมายอิสลามในยุคต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผนวกกับแนวปฏิบัติในการใช้กฎหมายอิสลามจากตำราของสถาบันการศึกษาวิชาการอิสลามในโลกอิสลามและในประเทศไทยดังนี้

การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา ประกอบด้วยตัวแปรที่สำคัญ คือ การศึกษากฎหมายอิสลาม กฎหมายที่ใช้ องค์กรบริหารกฎหมาย เอกสารการจดทะเบียน การพิจารณาคดีความ การใช้โดยขาดกฎหมายรองรับ

โดยที่การศึกษากฎหมายอิสลาม กฎหมายที่ใช้ องค์กรบริหารกฎหมาย เอกสารการจดทะเบียน การพิจารณาคดีความ และการใช้โดยขาดกฎหมายรองรับมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการสนองตอบความจำเป็นของสังคมมุสลิม ในด้านการดำเนินชีวิตครอบครัวและมรดกในกรอบของกฎหมายอิสลาม

ส่วนการใช้โดยขาดกฎหมายรองรับ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่มีกฎหมายรองรับ ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

อัครุอ่าน แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการใช้กฎหมายอิสลาม ลักษณะครอบครัว และมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา เพื่อให้การวิจัยสามารถบรรลุจุดประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าอัครุอ่าน แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานและแนวทางในการวิจัยการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัว และมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา และเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้กฎหมายอิสลามโดยทั่วไปอีกด้วย ซึ่งเอกสารดังกล่าวมีรายละเอียดคั่งหัวข้อต่อไปนี้

- ความหมาย
- แนวคิดและปรัชญา
- ลักษณะสำคัญของกฎหมายอิสลาม
- ความเป็นมาและวิวัฒนาการ
- แหล่งที่มาหลักของกฎหมายอิสลาม
- มัชฮับ (สำนักกฎหมายอิสลาม)
- ทศนะของนักกฎหมายอิสลามว่าด้วยการถือปฏิบัติตามมัชฮับ
- ประเภทของกฎหมายอิสลาม
- กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก
- การใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทย
- การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา

ความหมาย

กฎหมายอิสลาม มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

นัศร์ ฟาริด วาซิล และ ดุลอาซิซ อัจซาม เห็นว่านักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ ให้ความหมายกฎหมายอิสลามว่า

فقّه هو علم بالأحكام الشرعية لعالية لمكتسب من لانتها لتصيلية

ฟิกฮ์ คือ ศาสตร์เกี่ยวกับบทบัญญัติทางศาสนาภาคปฏิบัติ ที่ได้มาจากหลักฐานที่เป็นรายละเอียด (Wasil and Azzam. 1994 : 204)

นิยามของกฎหมายอิสลามดังกล่าวนี้ เป็นนิยามที่ให้ไว้โดยนักกฎหมายอิสลามคนสำคัญๆ อิหม่ามอัลอัสนาวีย์เห็นว่า คำนิยามดังกล่าว เป็นนิยามที่ให้ไว้โดย อิหม่าม อัล บัฏฏอวีย์ (ศ.ศ.685) ได้มาจากหนังสือ อัลฮาศิล ของ อิหม่ามอัลอัรมะวีย์ ซึ่งได้มาจากหนังสือ อัลมะหะฮ์ล ของอิหม่ามอัรรอซีย์ โดยหนังสืออัลมะหะฮ์ลนี้ ได้ประมวลเนื้อหาทั่ว ๆ ไป ของหนังสืออัลมุคตศ ฟา ของ อิหม่ามเมาะซาลี และอัลมูอตะมັค ของอิหม่ามอญูเซ็น อัลบัศรีย์ (Al-Asnawi Quoted in Ismail, 1990 : 7)

แนวคิดและปรัชญา

ชัยค์ มุฮัมมัด อญูซะฮฺเราะฮฺ กล่าวถึงเป้าหมายของกฎหมายอิสลามว่า กฎหมายอิสลามเป็นความเมตตาของอัลลอฮฺ ตะอาลา ที่มีต่อมวลมนุษย์ พระองค์ตรัสว่า

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

ความว่า ”โอ้มนุษยชาติ คำสอนจากองค์อภิบาลของท่านทั้งหลายได้มายังพวกท่านแล้ว และยังเป็นยาสำหรับสิ่งที่อยู่ในใจ อีกทั้งเป็นข้อชี้แนะและเมตตากรรมสำหรับศรัทธาชน “ (ยูนุส : 57)

ด้วยเหตุนี้ อิสลามจึงบัญญัติกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์สังคมอันสงบสุข เต็มไปด้วยความเอื้ออาทรและความเป็นธรรม โดยกำหนดกฎหมายไว้สามด้านด้วยกัน ทั้งสามด้าน ต่างมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดดังกล่าว

ด้านที่หนึ่ง คือ การอบรมบ่มนิสัยปัจเจกบุคคลให้เป็นแหล่งที่มาของความดีงามสำหรับชุมชน โดยการบัญญัติศาสนพิธีที่อัลลอฮฺ ตะอาลา ได้กำหนดขึ้นเพื่ออบรมบ่มนิสัยเป็นเป้าหมายแรกและเพื่อกระชับความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมเป็นเป้าหมายที่สอง เป็นการชำระล้างเชื้อโรคแห่งความอาฆาตพยาบาท ความอิจฉาริษยา การปลุกฝังวิญญาณแห่งความโหดจิตสนิทสนมระหว่างศรัทธาชนกับผู้อื่น โดยไม่มีการเอาวัดเอาเปรียบหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญ

อัลลอฮฺ ตะอาลา กล่าวถึงการละหมาดซึ่งเป็นศาสนพิธีที่สำคัญสูงสุดว่า

إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ

ความว่า “แท้จริงการละหมาด เป็นสิ่งที่ยับยั้งจากความเลวร้ายและความผิด “ (อัลอัน กะบฏ : 45)

การปฏิบัติละหมาดร่วมกัน เป็นการอบรมบ่มนิสัยของปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคล เช่นเดียวกับการถือศีลอด และการทำฮัจญ์ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนถึงจุดประสงค์การสร้างสังคมให้มีแต่ความสามานฉันท์และความเสมอภาค ท่ามกลางความแตกต่างทางภาษา ชาติพันธุ์ และภูมิภานา

เช่นเดียวกับชะกาฮู ซึ่งมีนัยว่า ให้สมาชิกในสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ท่านศาสดามุฮัมมัด สอดลัดลอฮูอะลยฮิวะสลัลม จึงกล่าวกับผู้ที่ท่านส่งไปรวบรวมชะกาฮู ว่า

أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةَ تَأْخُذُ مِنْ أَغْنِيَانِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَىٰ فُقَرَائِهِمْ

ความว่า “ แท้จริงอัลลอฮ์นั้น ได้บัญญัติชะกาฮูต่อพวกเขา โดยเก็บจากผู้ที่ย่ำรวยแล้วนำไปให้คนยากจนในหมู่พวกเขา ”

บันทึกโดย มุสลิม เลขหะดีษ 29 ก็ตาบอิมาน บาบการเรียกร้องสู่ 2 คำปฏิญาณ และบัญญัติอื่นๆของอิสลาม (Muslim,1995: 31)

ด้านที่สอง คือ การสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมมุสลิม รวมถึงการให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ที่มีโช่มุสลิมด้วย

อัลลอฮู ตะอาลา ตรัสว่า

وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ ۤأَلَّا تَعْدِلُوا ۖ اَعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى

ความว่า “จงอย่าให้ความโกรธเคืองของพวกท่านที่มีต่อกลุ่มชนหนึ่ง ทำให้พวกท่านต้องไม่ความยุติธรรม จงยุติธรรมเถิดเพราะมันใกล้กับความยำเกรงยิ่ง” (อัลมาอิดะฮู : 8)

ความยุติธรรมเป็นเป้าหมายสูงส่งในอิสลาม ซึ่งเป็นความยุติธรรมในด้านต่าง ๆ หลายประการด้วยกัน ทั้งความยุติธรรมในบทบัญญัติ คติความ การเป็นพยาน และความยุติธรรมในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยให้ถือว่ามนุษย์ทั้งหลายมีสิทธิเหมือนกับตนเอง ด้วยเหตุนี้เองท่านศาสดา จึงกล่าวว่า

“ أحب للناس ما تحب لنفسك ” ความว่า “ จงรักต่อผู้คนเหมือนที่ท่านรักต่อตัวเอง ”

บันทึก โดยอะหมัด เลขหะดีษ 16707 (Markaz Turath li Abhath al-Hasib al-Ali, 1997)

นอกจากนั้นอิสลามยังเน้นความยุติธรรมทางสังคมและกฎหมาย โดยถือว่า มนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ไม่มีความเหลื่อมล้ำระหว่างเศรษฐกิจกับยาก ไม่มีชนชั้นใดเหนือกว่าชนชั้นอื่น มีหน้าที่ซึ่งถือว่า ผู้มีอำนาจบาตรใหญ่ เป็นผู้ค้าด้วยค้อยค่า จนกว่าจะปฏิบัติตนถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนผู้ที่ยากจนค้าค้อย เป็นผู้ที่ต้องได้รับเกียรติจนกว่าจะได้รับความเป็นธรรม มนุษยชาติทั้งหมดเป็นวาระเดียวกัน ไม่มีผิวสีใดเหนือผิวสีอื่น ไม่มีชาติพันธุ์ใดเหนือกว่าชาติพันธุ์อื่น

อัลลอฮฺ ตะอาลา ตรัสว่า

يَتَّيِّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْوَمُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

ความว่า “ โอ้มนุษยชาติ เราได้สร้างท่านทั้งหลายเป็นชายและหญิง ทำให้เป็นชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์เพื่อทำความรู้จักกัน แท้จริงผู้มีเกียรติสูงสุดในหมู่พวกท่าน ณ อัลลอฮฺ คือ ผู้ที่มีความยำเกรงมากที่สุด ในหมู่พวกท่าน “ (อัลหุรูด : 13)

ด้านที่สาม คือ การสร้างสรรค์สิ่งดีให้ประโยชน์และกำจัดสิ่งชั่วให้โทษ เป้าหมายนี้ปรากฏชัดเจนในกฎหมายอิสลามทั่ว ๆ ไป ไม่มีบทบัญญัติใดที่อัลกุรอานและสุนนะฮฺบัญญัติขึ้น นอกจากจะต้องมีสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ อันเป็นผลประโยชน์ที่แท้จริง มิใช่ผลประโยชน์ตามความต้องการของกิเลส และเป็นผลประโยชน์ที่มีขอบเขตกว้างขวางยิ่ง

นักกฎหมายอิสลามล้วนเห็นพ้องต้องกันว่าสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่อัลกุรอานและสุนนะฮฺยอมรับคือ สิ่งที่เป็นเป้าหมายหลักทั้งห้า อันได้แก่ ศาสนา ชีวิต ทรัพย์สิน สติปัญญา และสายตระกูล (Abu Zahrah, nd : 82-86)

ลักษณะสำคัญของกฎหมายอิสลาม

ยูซุฟ กอรฎอวีย์ เห็นว่าลักษณะสำคัญของกฎหมายอิสลามมีดังต่อไปนี้

1. เป็นกฎหมายจากพระเจ้า

หมายถึง กฎหมายอิสลามทั้งหลักการและกฎพื้นฐานต่าง ๆ เป็นกฎหมายที่อัลลอฮ์ ตะอาลา กำหนดมาให้กับมนุษย์ชาติใช้จัดระบบการดำเนินชีวิตในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นจึงสามารถถือได้ว่าในอิสลามผู้บัญญัติกฎหมายได้มีเพียงอัลลอฮ์ ตะอาลา เท่านั้น พระองค์เป็นผู้ใช้และเป็นผู้ห้าม เป็นผู้อนุมัติและไม่อนุมัติ เพราะพระองค์เป็นองค์อภิบาล และเป็นราชันย์แห่งมวลสิ่งถูกสร้าง อื่นจากพระองค์แล้ว ไม่มีผู้ใดมีสิทธิในการบัญญัติกฎหมายได้ นอกจากในกรณีที่พระองค์อนุญาตเท่านั้น หากผู้บัญญัติไม่ แม้กระทั่งท่านศาสนทูตเองก็ตาม ข้อชี้ขาดต่าง ๆ ในอิสลามอันประกอบด้วย วาญิบ ตุนนะฮ์ มุบาห์ มักรูห์ และหะรอม ล้วนมาจากพระองค์เท่านั้น

2. เป็นกฎหมายที่ครอบคลุม

กฎหมายอิสลาม ครอบคลุมถึงประเด็นต่อไปนี้

ก. พิภพอิมานัต เป็นกฎหมายอิสลามที่ประมวลถึงกฎหมายส่วนบุคคลในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า อันได้แก่ การละหมาด การถือศีล และอื่นๆ

ข. พิภพมุนาอะฮาด ประมวลถึงเรื่องครอบครัว ได้แก่ เรื่องการแต่งงาน การหย่า การสืบทายาท การจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู และอื่น ๆ

ค. พิภพอุมมะฮาด ประมวลถึงเรื่อง ความแพ่งและ พาณิชย

ง. พิภพญินาญัต ประมวลถึงเรื่อง อาชญากรรมและการลงโทษต่าง ๆ ที่ศาสนาได้กำหนดได้แน่นอนตายตัว และที่เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษากำหนดโทษตามความเหมาะสมในหลาย ๆ กรณี

จ. ญิสาดหรืออิลียัร ซึ่งประมวลถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ

ด้วยเหตุนี้เองเราจึงพบว่า โองการอัลกุรอานที่ยาวที่สุด คือ โองการเกี่ยวกับความแพ่ง

3. กฎหมายอิสลามเป็นกฎหมายที่สามารถปฏิบัติจริงได้

ในการบัญญัติกฎหมายอิสลาม อิสลามยึดมั่นในการปฏิบัติในชีวิตจริง ดังนั้น ในการใช้หรือการห้ามของอิสลามปรากฏว่า อิสลามไม่ห้ามสิ่งใด ๆ ที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และไม่อนุมัติสิ่งใด ๆ ที่เป็นอันตรายสำหรับมนุษย์เช่นกัน ด้วยเหตุนี้อัลกุรอานจึงตำหนิการห้ามสิ่งดี ๆ ทั้งหลาย และประกาศชัดว่า สิ่งดี ๆ เหล่านี้เป็นที่อนุมัติสำหรับทุกคนทั้งหลาย โดยมีข้อแม้ว่าจะต้องตั้งอยู่บนความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย

อัลลอฮ์ ตะอาลา ตรัสว่า

﴿يَبْيِئِىٓ ءَادَمَ خُذُوْا زِيْنَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوْا
وَأَشْرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٣١﴾ ۞ قُلْ
مَنْ حَرَّمَ زِيْنَةَ اللّٰهِ الَّتِي اُخْرَجَ لِعِبَادِهِمْ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ

ความว่า “โอ้เฝ้าพันธู์ของอาดัม จงใช้เครื่องประดับของพวกท่าน ณ ทุก ๆ (ครั้งที่ทำ
การภักดีต่ออัลลอฮ์ที่) มัสยิดและจงบริโภค จงดื่มและอย่าได้สุรุษสุร่าย แท้จริงพระองค์ไม่รักผู้
สุรุษสุร่าย (31) จงประกาศเถิด บุคคลใดเล่าจะวางกฎห้ามเครื่องประดับของอัลลอฮ์ที่ได้นำออกมา
ให้แก่บ่าวของพระองค์ และสิ่งที่ดีจากเรื่องยังชีพ (32)” (อัลอะรอฟ : 31-32)

นอกจากนั้นอิสลามยังรักษาสามัญสำนึกของมนุษย์ที่ต้องอาศัยการพักผ่อนหย่อนใจ
เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจริง จึงอนุมัติให้มีการเล่นที่เหมาะสม เช่น การแข่งม้า トラบโดที่ไม่มี
การพนันเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานแต่งงานและวันฮีด

4. เป็นกฎหมายที่ให้ความสมดุลระหว่างความแน่นอนตายตัวและความยืดหยุ่น

กฎหมายอิสลามมิได้ให้มุสลิมมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการจัดการกับชีวิต แต่ในขณะ
เดียวกันก็ได้กำหนดไว้อย่างแน่นอนตายตัวในทุก ๆ เรื่อง

นักกฎหมายอิสลามจึงพบว่า กฎหมายอิสลามประกอบด้วยส่วนต่อไปนี้

1. ส่วนที่แน่นอนตายตัว ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การละหมาด ฆะกาต
การถือศีลอด การทำฮัจญ์ จำนวนครั้งของการห่า การแต่งงาน บทลงโทษที่แน่นอน (หุดุด)
เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งแน่นอนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ว่าจะกรณีใด ๆ ส่วนนี้มีปริมาณที่
น้อยมากเมื่อเทียบกับส่วนอื่น ๆ

2. อัลอัฟว (ส่วนว่าง) เป็นส่วนที่อัลลอฮ์ ตะอาลา และรศูล เจตนาไม่พุดถึง ซึ่ง
นักกฎหมายได้เติมเต็มส่วนนี้ด้วยวิธีการที่เห็นสมควร เช่น การกียาส อิสติหฺซาน มะศอลิหฺ จาริด
ประเพณี หรืออื่น ๆ ที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความสะดวกในการดำเนินชีวิตและไม่ผิดหลักศาสนา

3. ส่วนที่เป็นด้วยทที่มีความหมายยืดหยุ่น ส่วนนี้เป็นส่วนที่เปิดกว้างสำหรับการตี
ความและการให้น้ำหนัก ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและความเหมาะสม (Al-
Qardhawi, 1993 : 45-47, 121-122, 170-186, 240-250)

ความเป็นมาและวิวัฒนาการ

ชัยคณาคุณลัก ได้แบ่งประวัติความเป็นมาของกฎหมายอิสลามออกเป็น 5 ยุคด้วยกัน ดังนี้

ยุคที่หนึ่ง ยุคของท่านศาสดา สิ้นสุดลงในปี ฮ.ศ.11/ค.ศ.632 ซึ่งเป็นปีที่ท่านศาสดาเสียชีวิต

ยุคที่สอง ยุคของเศาะฮาบะฮ์¹ เริ่มต้นในสมัยอบูบักร์ คัมร่าตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ ภายหลังจากการเสียชีวิตของท่านศาสดา ในปี ฮ.ศ. 11/ ค.ศ.632 และสิ้นสุดลงในปี ฮ.ศ.41 ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นราชวงศ์อุมายยะฮ์ (Omayyad Dynasty)

ยุคที่สาม ยุคตาบิอิน² รุ่นอาวุโส ยุคนี้เริ่มต้นในปี ฮ.ศ.41 และสิ้นสุดลงปี ฮ.ศ.132 / ค.ศ.749 ซึ่งเป็นปีที่ราชวงศ์อุมายยะฮ์ สิ้นสุด

ยุคที่สี่ ยุคของตาบิอิตตาบิอิน³ เริ่มต้นหลังจากปี ฮ.ศ.132 /ค.ศ. 479 และสิ้นสุดลงประมาณศตวรรษที่ 4 แห่งฮิจเราะฮ์ศักราช ซึ่งยุคนี้เป็นยุคของบรรดามุจญ์ตะฮิด⁴ ขึ้นนำ

ยุคที่ห้า ยุคของการลอกเลียนแบบ เริ่มต้นจากช่วงกลางศตวรรษที่ 4 กระทั่งถึงปัจจุบัน (Jad al-haq, 1995 : 17)

¹ เศาะฮาบะฮ์ หมายถึง ผู้ที่พบกับท่านศาสดามุฮัมมัด สอดลัดลอฮูอะลัยฮิวะสลัม ศรัทธาค่อท่านและเสียชีวิตขณะนับถืออิสลาม (Abd al-Latif Wan Muhammad Nur,1983:40)

² ตาบิอิน หมายถึง มุสลิมผู้พบกับเศาะฮาบะฮ์ของท่านศาสดามุฮัมมัด สอดลัดลอฮูอะลัยฮิวะสลัม (Abd al-Latif Wan Muhammad Nur,1983:40)

³ ตาบิอิตตาบิอิน หมายถึง มุสลิมผู้พบกับตาบิอิน

⁴ มุจญ์ตะฮิด หมายถึง ผู้บรรลุนิติภาวะ มีสติปัญญาสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถวินิจฉัยข้อชี้ขาดทางศาสนาจากแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามได้ (al-Zarkashi , 1992 : 199)

ส่วนอนุชะเราะฮฺ แบ่งวิวัฒนาการของกฎหมายอิสลามออกเป็น 6 ยุคดังนี้

1. กฎหมายอิสลามในยุคของท่านศาสดามุฮัมมัด สอดคล้องสู่อะลียะฮฺวะฮ์ดัลมัม
2. กฎหมายอิสลามในยุคเคาะลีฟะฮฺผู้ทรงธรรม
3. กฎหมายอิสลามยุคคอบีฮีน
4. กฎหมายอิสลามในยุคคอบีฮิตคอบีฮีนและบรรดามุญาญ์ตะฮ์คัซันน้า
5. กฎหมายอิสลามในยุคแห่งการลอกเลียนแบบ
6. กฎหมายอิสลามยุคปัจจุบัน

นักวิชาการอิสลามส่วนใหญ่เห็นพ้องกันในการแบ่งช่วงการวิวัฒนาการของกฎหมายอิสลามในห้าช่วงแรก เราจึงพบว่า ทั้งชัยค์ญาคุดฮ์ก อุมร์ อัลอัชกอรี มุฮัมมัด อุบาอะฮฺ และกระทรวงศาสนสถานของคูเวต และท่านอื่น ๆ แบ่งช่วงการวิวัฒนาการของกฎหมายอิสลามเหมือนกันในห้าช่วงแรก (Jad al-Haq, 1995 : 17 ; Abu Zahrah, n.d. : 8-46 ; Al-Ashqar, 1991 : 41-144 ; Ubadah, 1968 : 200-201 ; Wizarah al-Auqaf, 1983 : 14)

ส่วนช่วงของการลอกเลียนแบบนั้น มีความเห็นที่แตกต่างกัน

ชัยค์ญาคุดฮ์ก เห็นว่า ยุคปัจจุบัน ยังคงอยู่ในยุคการลอกเลียนแบบ (Jad al-Haq, 1995 : 17)

ในขณะที่ ซาฮี อัลฮาจญ์และมุฮัมมัด อุบาอะฮฺ เห็นว่า ยุคแห่งการลอกเลียนแบบสิ้นสุดลงในอิรเราะฮ์ศักราก ศตวรรษที่ 12 ตรงกับศตวรรษที่ 19 แห่งคริสตศักราช ซึ่งเป็นยุคของนักปฏิรูปมุสลิมได้เรียกร้องให้มีการพัฒนากฎหมายอิสลาม และปฏิรูปสังคมมุสลิมอย่างจริงจัง (Al-Haj, 1992 : 476 ; Ubadah, 1968 : 299)

เมื่อพิจารณาวิวัฒนาการของกฎหมายอิสลามด้านต่างๆ ในยุคปัจจุบัน ดังที่จะกล่าวต่อไปในหัวข้อเรื่องกฎหมายอิสลามในยุคปัจจุบัน ทักษะที่เห็นว่ายุคแห่งการลอกเลียนแบบสิ้นสุดลงแล้วน่าจะเป็นทักษะที่มีเหตุผลที่มีน้ำหนักมากกว่า

กฎหมายอิสลามในยุคของท่านศาสดามุฮัมมัด สอดคล้องสู่อะลียะฮฺวะฮ์ดัลมัม

ยุคแรกของกฎหมายอิสลาม เริ่มต้นจากการได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศาสดาของท่านในเดือนรอมฎอน ก่อนอิรเราะฮ์ศักราก 13 ปี และสิ้นสุดลงในเดือน รอบีอุลเอาวัล ฮ.ศ. 11

ในยุคนี้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการและอำนาจบริหาร ขึ้นอยู่กับท่านศาสดาเท่านั้น

ส่วนการตีความหรือการแสวงหาเหตุผลเพื่อรู้ความหมายของกฎหมายไม่ปรากฏในยุคนี้ เพราะเป็นยุคแห่งการประทานกฎหมายเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ผู้คนก็จะไปถามท่านศาสดา เพื่อให้ท่านตัดสินตามกฎหมายของอัลกุรอาน ซึ่งมีหลายรูปแบบด้วยกัน

การประทานกฎหมายในอัลกุรอานบางครั้งเป็นการตอบปัญหาที่เกิดขึ้น แต่บางครั้งถูกประทานลงมาโดยไม่มีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้น

โองการอัลกุรอานรูปแบบที่หนึ่ง มักขึ้นต้นด้วยคำว่า “يسألونك” “พวกเขาถามท่านว่า” หรือ “يَسْتَفْتُونَكَ” “พวกเขาขอคำวินิจฉัยจากท่าน”

เมื่อมีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น หากมีโองการอัลกุรอานถูกประทานลงมา ท่านศาสดาก็จะประกาศให้รู้ทั่วกัน หากไม่มีท่านก็จะตอบคำถามโดยที่อัลลอฮ์ ตะอาลา อนุมัติให้ท่านตอบ (Jad al-Haq, 1995 : 18-20) ในบางครั้งท่านตอบปัญหาเหล่านั้นโดยการวินิจฉัยแล้วจึงมีโองการอัลกุรอานลงมายืนยันหรือยกเลิกคำวินิจฉัยนั้น

อย่างไรก็ตาม กฎหมายอิสลามในยุคของท่านศาสดาแบ่งออกเป็นสองช่วงด้วยกัน คือ ช่วงก่อนการอพยพไปยังนครมาดีนะฮ์ และช่วงหลังการอพยพ

ในช่วงก่อนการอพยพ อัลกุรอานเน้นด้านการปฏิรูปความเชื่อ การยึดมั่น ในอัลลอฮ์ ตะอาลา ผู้ทรงเอกะ โดยปราศจากการตั้งภาคี การขัดเกลาคใจ และการปลุกฝังมรรยาทอันประเสริฐ ส่วนบทบัญญัติภาคปฏิบัติมีน้อยมาก

ในช่วงหลังการอพยพ อัลกุรอานเริ่มมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ประสบกับสังคมมุสลิม หลังจากได้สถาปนารัฐอิสลามแล้ว มีกฎหมายเกี่ยวกับการจัดระบบของรัฐ ทั้งในยามสงบและยามศึกสงคราม จัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับผู้นับถือศาสนาอื่น มีการขยายความคำว่า ชะกาฮ์ ทั้งด้านประเภทปริมาณและผู้มีสิทธิรับ และกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น ค่าปรับในการผิดคำสาบาน การฆ่าคน และการทำผิดบทบัญญัติของการประกอบพิธีฮัจญ์ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กฎหมายอิสลามได้กำหนดระบบการทหาร การทำศึกสงคราม เชลยศึก การเจรจาสงบศึก การจัดการทรัพย์สินที่ได้จากสงคราม และสถานภาพของผู้ที่มิใช่มุสลิมในรัฐอิสลาม ในทางแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอิสลามได้กำหนดบทบัญญัติว่าด้วยบุคคล สิทธิหน้าที่ ความสามารถของบุคคล ระบบการซื้อขาย การเช่า การทำสัญญาล่วงหน้า การร่วมทุน หุ้นส่วน และอื่น ๆ

ในด้านกฎหมายอาญา กฎหมายอิสลามในยุคนี้ ได้กำหนดโทษทางอาญาออกเป็นสองประเภท

หนึ่ง ความผิดทางอาญาที่อัลกุรอานและสุนนะฮฺกำหนดโทษแน่นอน

สอง ความผิดทางอาญาที่ให้ผู้พิพากษา กำหนดโทษได้ตามความเหมาะสม โดยมีได้กำหนดไว้อย่างแน่นอนตายตัวในอัลกุรอานหรือสุนนะฮฺ

วิธีการใช้กฎหมายอิสลามในยุคนี้ ใช้วิธีการค่อยเป็นค่อยไป มิได้มีการบัญญัติภายในครั้งเดียว เพราะจะทำให้ผู้คนปฏิบัติตามได้ยากลำบาก เช่น การบัญญัติห้ามเสพยาและกาพนัน การผิดประเวณี การปฏิบัติต่อศัตรู เป็นต้น บทบัญญัติดังกล่าวล้วนพัฒนาขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนกระทั่งสมบูรณ์ในที่สุด (Al-Haj, 1992 : 244-246)

กฎหมายอิสลามในยุคเคาะลีฟะฮฺผู้ทรงธรรม

หลังจากที่ศาสดามุฮัมมัด สอดคล้องฮุอะลัยฮะฮฺ สักลัม ได้จากไปแล้วเหล่าเศาะฮาบะฮฺสามารถพิชิตอาณาจักรเปอร์เซีย ซีเรีย อียิปต์ และแอฟริกาตอนเหนือได้ ประเทศเหล่านี้มีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เมืองใหญ่ ๆ ในรัฐอิสลามจึงประกอบด้วยวัฒนธรรมและเผ่าพันธุ์ที่หลากหลาย ทำให้เกิดเหตุการณ์และคดีความที่ไม่เคยเกิดขึ้นในสมัยของท่านรสูล สอดคล้องฮุอะลัยฮะฮฺ สักลัม เหล่าเศาะฮาบะฮฺอาวุโส และใกล้ชิดกับท่านรสูล สอดคล้องฮุอะลัยฮะฮฺ สักลัม ได้วินิจฉัยหาข้อชี้ขาดในกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

เมื่อเกิดกรณีใด ๆ ขึ้นมา พวกเขาจะแสวงหาข้อชี้ขาดจากอัลกุรอาน หากไม่มีในอัลกุรอานก็จะแสวงหาจากสุนนะฮฺ

ในสมัยของท่านอบูบักร์ ดำรงตำแหน่งเป็น เคาะลีฟะฮฺ มีสตรีคนหนึ่งซึ่งเป็นยายของเจ้าของมรดก มาขอรับมรดกจากบุตรชายของลูกสาวของนางที่แม่ของเธอได้เสียชีวิต อบูบักร์จึงตอบว่า “ฉันไม่รู้เลยว่าในคัมภีร์ของอัลลอฮฺ เธอมีสิทธิรับมรดกด้วย” ท่านจึงหันไปยังเหล่าเศาะฮาบะฮฺ และถามว่า “ในหมู่พวกท่านมีใครรู้บ้างไหมว่าท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺเคยตัดสินกรณีเช่นนี้หรือไม่ ?” อัลมุฮัมมะฮฺ บินฮุอัยษะฮฺ ตอบว่า “ท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺให้ยายหนึ่งในหกของมรดก” อบูบักร์ จึงถามว่า “มีใครเป็นพยานบ้างไหม ?” ชายคนหนึ่งจึงเป็นพยานรับรอง ต่อมาในสมัยของท่านอุมัยร มีสตรีหนึ่งผู้ซึ่งเป็นย่าของเจ้าของมรดกมาขอรับมรดก ท่านอุมัยร จึงกล่าวว่า “ฉันไม่รู้เลยว่าในคัมภีร์ของอัลลอฮฺ ท่านมีสิทธิรับมรดกด้วย” แล้วกล่าวว่า “หนึ่งในหกของมรดก เธอทั้งสองจงไปแบ่งกัน”

หากไม่มีทั้งในอัลกุรอานและสุนนะฮฺ ก็จะหันไปใช้ความคิดเห็น ซึ่งมีเศาะฮาบะฮฺบางส่วนใช้วิธีวินิจฉัยด้วยความคิดเห็นในลักษณะของการเกียส¹ เช่น อับดุลลอฮฺ บินมัศอูด และอลี บินอับดุลอสิบ

แต่อีกบางส่วนพิจารณาถึงผลประโยชน์มากกว่าการอิงญุติฮาด² เช่น ท่านอุมัรบิน อัลคอตตอบ

ความคิดเห็นของเหล่าเศาะฮาบะฮฺไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นความคิดเห็นที่ปราศจากหลักฐาน หากทว่าเป็นความคิดเห็นที่วิเคราะห์มาจากวิญญานกฎหมายอิสลามของท่านศาสนทูต ศอลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม เพราะว่ามีกวีวินิจฉัยด้วยความคิดเห็น ส่วนมากเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและติดตามท่านศาสนทูตเป็นเวลานาน เช่น อับบัวร์ ฆัมร์ อุษมาน อลี อับดุลลอฮฺ บินมัศอูด ซัยด์ บินฆาบิต ฯลฯ

แหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามในยุคของเศาะฮาบะฮฺจึงได้แก่ อัลกุรอาน สุนนะฮฺ และความคิดเห็นประเภทต่าง ๆ (Abu Zahrah, n.d.12-28)

ความคิดเห็นที่เศาะฮาบะฮฺใช้กัน นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่เห็นว่าคือ การเกียสนั้นเอง แต่ความจริงแล้วความคิดเห็น ที่ใช้กันในสมัยเศาะฮาบะฮฺประกอบด้วยวิธีการ ต่าง ๆ ที่กลายเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามในยุคหลัง เช่น เกียส มะศอลิห์ เป็นต้น (Al-Ashqar, 1991 : 41-144 ; Abu Zahrah, n.d. : 16)

กฎหมายอิสลามยุคตาบิอิน

เมื่อถึงยุคตาบิอิน มีหะดีษ และการอิงญุติฮาดด้วยความคิดเห็นปรากฏอยู่อย่างค้ำคั้น ในวงวิชาการ พวกเขาจึงปฏิบัติสองประการ ดังนี้ (Abu Zahrah, n.d. : 28)

¹ เกียส หมายถึง การผนวกสิ่งที่ยังไม่ได้ระบุข้อตัดสินเข้ากับสิ่งที่มีตัวบทกำหนด บทบัญญัติ เพราะทั้งสองสิ่งมีเหตุผล (อิลละฮ) ในการกำหนดบัญญัติที่เหมือนกัน (อิสมาแอ ฮาลี, 2535:75)

² อิงญุติฮาด หมายถึง การวินิจฉัยข้อชี้ขาดทางศาสนาในปัญหาที่ไม่ได้ระบุข้อชี้ขาดไว้อย่างชัดเจน

1. รวบรวมหะดีษและอิจญ์ติฮาดของเหล่าเศาะฮาบะฮฺ ซึ่งเป็นวิธีที่สะดวกสำหรับดาบิอื่นที่เป็นศิษย์ของเศาะฮาบะฮฺ ที่มักจะเป็นผู้เผยแพร่แนวคิดเศาะฮาบะฮฺแก่ชนรุ่นหลัง เช่น ศิษย์คนสำคัญของอัลคุดลอสฺ บินอุมร์ คือ สะอีด บิน มุฮัยยิบ, นาฟิอฺ และซาติม

2. การอิจญ์ติฮาดในเรื่องที่ไม่มีความเห็นจากเศาะฮาบะฮฺ โดยไม่มีตัวบทจากอัลกูรอาณและหะดีษ วิธีการอิจญ์ติฮาดก็ได้แตกต่างไปจากในสมัยของเศาะฮาบะฮฺ

การอิจญ์ติฮาดของดาบิอื่นจึงมีลักษณะเหมือนในสมัยเศาะฮาบะฮฺ คือมีดาบิอื่นบางส่วนที่อิจญ์ติฮาดด้วยความคิดเห็นของตนเอง หากไม่เจอหลักฐานจากอัลกูรอาณหะดีษและข้อวินิจฉัยของเศาะฮาบะฮฺ แต่มีบางส่วนที่ไม่ทำการอิจญ์ติฮาด ถึงแม้ไม่พบข้อชี้ขาดจากอัลกูรอาณและหะดีษก็ตาม ซึ่งแนวทางทั้งสองนี้มีอยู่ในยุคของเศาะฮาบะฮฺ แต่ไม่ปรากฏเด่นชัดมากนัก เนื่องจากเศาะฮาบะฮฺส่วนใหญ่รู้สุนนะฮฺของท่านรสูล ศอลลัลลอฮุอะลัยฮิวะลัลลัม เป็นอย่างดี

ต่อมาในยุคดาบิอื่นแนวทางทั้งสองนี้เด่นชัดมากขึ้น ช่องว่างระหว่างแนวทางทั้งสองมีมากขึ้น ความขัดแย้งระหว่างแนวคิดต่าง ๆ รุนแรงมากขึ้น มุสลิมในยุคนี้ แบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ชีอะฮฺ เคาะวาริจญ์ และสุนนะฮฺ ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่

กฎหมายอิสลามในยุคนี้ จึงแบ่งออกเป็น 2 สำนัก

1. สำนักความคิดเห็น

2. สำนักยึดหลักฐานจากสุนนะฮฺ และข้อวินิจฉัยของเศาะฮาบะฮฺ โดยไม่วินิจฉัย

เพิ่มเติม

แนวทางแรกเป็นแนวทางกฎหมายอิสลามของชาวอิรัก ส่วนแนวทางที่สองใช้กันในหมู่ชาวหิญาซ

แนวทางทั้งสองต่างใช้ความเห็นและหลักฐานจากสุนนะฮฺเหมือนกัน แต่ต่างกันที่ขอบเขตของการใช้เท่านั้น

โดยชาวอิรักใช้ความคิดเห็นมากกว่าชาวหิญาซ และการอิจญ์ติฮาดของชาวอิรักมักใช้การกียาสเป็นหลัก ในขณะที่ชาวหิญาซยึดผลประ โยชน์เป็นหลัก ทำให้กฎหมายของชาวอิรักมีกรณีสมมุติมาก เนื่องจากมีการใช้กียาสมากกว่า ส่วนชาวหิญาซไม่มีกรณีสมมุติ เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประ โยชน์ ซึ่งจะปรากฏก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์จริงเกิดขึ้นเท่านั้น (Abu Zahrah, n.d. : 33)

จำนวนดาบิอื่นส่วนใหญ่อยู่ในมาดีนะฮฺและหิญาซ และส่วนน้อยอยู่ในที่อื่น ๆ

อัคคะหุละวีฮ์ ได้กล่าวถึงความแตกต่างนี้ว่า ดาบิอื่นผู้ทรงวิชาการทุกคน มีแนวทางของตนเองเป็นการเฉพาะ ทุกหัวเมืองจะมีผู้นำทางวิชาการ ในมาดีนะฮฺ มี สะอีด บินมุฮัยยิบ และ สาลิม บินอับดุลลอฮฺ บินอุมร์ ในมักกะฮฺ มีอะญุฮฺ บินอบีรอบَاه์ ในเมืองกูฟะฮฺ มี อิบรอ

ฮิม อันนะเคาะอียี และอัชชะบีย ในเมืองบัสเราะฮฺ มีหะซัน อัลบัครียี ในเยเมนมีฏอวุส บินกีซาน ความรู้ของพวกเขาเหล่านี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ผู้คนรับเอาหะดีษ ข้อวินิจฉัยและคำพูดของเศาะฮาบะฮฺจากพวกเขา และยอมรับการวินิจฉัยของพวกเขาในปัญหาที่เกิดขึ้น (Al-Dahlawi, 1999 : 443)

แนวกฎหมายอิสลามในยุคคาบิอิน สรุปได้ดังนี้

1. ในการวินิจฉัยและการตัดสินของนักกฎหมายอิสลามแห่งอิรัก วินิจฉัยตามคำวินิจฉัยของอับดุลลอฮฺ บิน มัสอูด และตัดสินความตามการตัดสินของ อลี บิน อาบีตอลิบ และเศาะฮาบะฮฺท่านอื่น ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อิรัก ส่วนนักกฎหมายอิสลามแห่งมะดีนะฮฺดำเนินรอยตามเศาะฮาบะฮฺ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ มะดีนะฮฺ ซึ่งเป็นเศาะฮาบะฮฺส่วนใหญ่ มีจำนวนที่มากกว่าที่อยู่ ณ อิรัก

2. นักกฎหมายอิสลามแห่งยุคคาบิอินสองท่านที่มีคุณลักษณะพิเศษเด่นชัด และเป็นตัวแทนกฎหมายอิสลามของภูมิภาคที่อาศัยอยู่ไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ได้แก่ สะอิด บินมุสยัยบิแห่งนครมะดีนะฮฺ ที่รวบรวมคลังความรู้ของเศาะฮาบะฮฺที่พำนักอยู่ในนครมะดีนะฮฺเอาไว้ ท่านที่สองคือ อิบรอฮีม อัลนะเคาะอียีแห่งอิรักที่รวบรวมความรู้ของอับดุลลอฮฺ บิน มัสอูด และการตัดสินคดีความของอลี บินอบูตอลิบ และเศาะฮาบะฮฺท่านอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในอิรัก (Abu Zahrah, n.d. : 28-35)

กฎหมายอิสลามในยุคคาบิอิตคาบิอินและบรรดามุญตะฮิดชั้นนำ

มัชฮับอิสลามที่มีชื่อเสียงเริ่มปรากฏขึ้นในช่วงหลังของศตวรรษที่ 2 แห่งอิญเราะฮฺ คักราซ ตามการวิวัฒนาการที่แน่นอนของสำนักหะดีษและสำนักความคิด เนื่องจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน (Al-Haj, 1992 : 365)

ยุคนี้ถือเป็นยุคเฟื่องฟูของกฎหมายอิสลาม มีการบันทึกแนวกฎหมายอิสลามของสำนักต่าง ๆ ที่ยังคงเป็นที่รู้จักและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน นักกฎหมายอิสลามผู้มีชื่อเสียง ได้แต่งตำราเอาไว้มากมาย มีการบันทึกข้อวินิจฉัยของเศาะฮาบะฮฺ คาบิอิน และคาบิอิตคาบิอิน การเขียนตำราอธิบายอัลกุรอาน กฎหมายอิสลาม และอุซูลุลฟิกฮฺ (Jad al-Haq, 1995 : 49)

ยุคนี้เริ่มขึ้นเมื่อราชวงศ์อุมัยยะฮฺ (Umayyad Dynasty) เริ่มล่มสลาย เนื่องจากเจตวิฤกตอย่าง รุนแรงหลายด้านด้วยกัน ต่อมาเมื่อราชวงศ์อับบาสิยะฮฺ (Abbasid Dynasty) ถูก

สถาปนาขึ้น หลังจากที่สามารถโค่นราชวงศ์อุมัยยะฮ์ และปราบศัตรูภายใน อันได้แก่ตระกูล อติ บิน อับดุลลิบ ได้อย่างราบคาบ

ผลสืบเนื่องจากการสถาปนาราชวงศ์อับบาซียะฮ์ คือ ราชวงศ์อุมัยยะฮ์ที่ปกครอง สเปน ประกาศเอกราชไม่ขึ้นกับอาณาจักรอิสลาม ซึ่งถือเป็นการแบ่งแยกอาณาจักรอิสลามครั้งแรก ผลประการที่สอง คือ กลุ่มชีอะฮ์เกิดการแตกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำงานอย่างลับ ๆ เพื่อยึดครองอำนาจทางศาสนาและการเมือง มัชฮับของชีอะฮ์จึงเกิดขึ้นตามมา ผลประการที่สามคือ ราชวงศ์อับบาซียะฮ์ต้องพึ่งพาชาวเปอร์เซียและตุรกี เพื่อเผชิญหน้ากับชาวอาหรับ จนนำไปสู่ความอ่อนแอ และล่มสลายลงจากการโจมตีของกองทัพมองโกล ในปี ค.ศ.565 ผลประการที่สี่คือ อารยธรรมอิสลามเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุด จนกลายเป็นอารยธรรมชั้นแนวหน้าแห่งยุค เนื่องจากได้รวบรวมอารยธรรมอินเดีย เปอร์เซียและกรีกเอาไว้ด้วยกัน

การอธิบายอัลกุรอานอย่างเป็นทางการ ได้ปรากฏขึ้น หลังจากที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของหะดีษและความเห็นของเศาะฮาบะฮ์ นักวิชาการได้บันทึกการอธิบายอัลกุรอานของ อิบน์อับบาส และอิบน์มุสอูด อุบัย บิน กะอับ และท่านอื่น ๆ จนปรากฏหนังสืออธิบายอัลกุรอานของ อิบน์ญะรียร์ อัญญาบารีย์ ที่ได้เขียนผลงานอธิบายอัลกุรอานอันยิ่งใหญ่เอาไว้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการอธิบายอัลกุรอานนี้ทำให้กฎหมายอิสลามพัฒนายิ่งขึ้น เพราะมีการวิเคราะห์กฎหมายอิสลามจากอัลกุรอาน ซึ่งเป็นแหล่งที่มาขั้นสูงสุด

แต่การเกิดขึ้นของกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่มุสลิม ในยุคนี้ทำให้การอธิบายอัลกุรอานเชิงกฎหมายเกิดความแตกต่างกันระหว่างความเห็นของแต่ละกลุ่ม เนื่องจากทุกกลุ่มพยายามตีความหมายให้สอดคล้องกับหลักการและความเชื่อของตนเอง ทั้งกลุ่มชีอะฮ์ เคาะวาริจญ์ มุอ์ตะซิดะฮ์ และสุนนะฮ์ (Al-Haj, 1992 : 367-368)

นอกจากมีการอธิบายอัลกุรอานแล้ว ยุคนี้เป็นยุคแห่งการบันทึกรวบรวม สุนนะฮ์ไว้ด้วยกัน หลังจากที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายที่นักวิชาการและนักรายงานหะดีษตามสถานที่ต่าง ๆ ทุกรีกก็ตามยุคนี้เป็นการบันทึกรวบรวมอย่างชัดเจนและแพร่หลายอย่างเป็นระบบ ส่วนการบันทึก จริง ๆ แล้วเริ่มตั้งแต่ยุคของท่านศาสดา ในยุคนี้จึงเป็นการรวบรวมหะดีษแต่ละเรื่องไว้ด้วยกัน เช่น หะดีษเรื่องละหมาด การถือศีลอด และอื่น ๆ นักวิชาการท่านแรกที่เริ่มรวบรวมหะดีษในลักษณะนี้คือ ท่านอิหม่ามมาลิก บิน อนัส ในหนังสือ "อัลมุวัฏฏะฮ์"

การรวบรวมสุนนะฮ์ ยังมีในลักษณะรวบรวมตามผู้รายงานอีกด้วย เช่น หะดีษที่รายงานจากอับดุลเราะฮ์ และอาอิชะฮ์ เป็นต้น หนังสือลักษณะนี้ที่เด่นที่สุด คือ มุสнадอะหมัด อิบนิฮัมบัล

ในระยะหลัง ๆ ของยุคนี้มีการรวบรวมสุนนะฮ์เป็นเรื่อง ๆ เหมือนช่วงแรก ๆ แต่เน้นการตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน เช่น ตำราสุนันทั้งหก¹ ส่งผลให้เกิดเป็นศาสตร์แห่งการตรวจสอบความถูกต้องและความบกพร่อง (อิหม่อลฎอรรหฺ์วัตตะดีล) ที่เป็นศาสตร์แห่งมนุษยชาติ

ในการตรวจสอบข้อมูลที่เที่ยงตรงและกำจัดข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง การบันทึกการรวบรวมสุนนะฮ์ดังกล่าว ทำให้กฎหมายอิสลามวิวัฒนาการ และก้าวหน้าสูงสุด เพราะช่วยให้นักกฎหมายอิสลามสามารถใช้ตัวบทที่ถูกต้องในการวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากยุคนี้มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัดในด้านการอธิบายอัลฎอราน เิงกฎหมาย การบันทึกสุนนะฮ์ไว้อย่างเป็นระบบถูกต้องชัดเจน ซึ่งส่งผลอย่างยิ่งในการวิวัฒนาการของกฎหมายอิสลาม และการเกิดขึ้นของมัซฮับอิสลาม ยังมีลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งคือ การเกิดขึ้นของวิชาอุศูลุลฟิกฮฺ ซึ่งถือเป็นหลักการทางวิชาการ ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดบทบัญญัติต่าง ๆ จากแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามผนวกกับการเฟื่องฟูของศาสตร์ประกอบการวิวัฒนาการกฎหมายอิสลามอื่น ๆ เช่น ภาษาและหลักไวยากรณ์ วรรณกรรมและโวหาร วิชาตรรกศาสตร์และปรัชญาและดาราศาสตร์ และศาสตร์อื่น ๆ ที่ช่วยให้กฎหมายอิสลามพัฒนาขึ้นสามารถปรับให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างทันการณ์ (Al-Haj, 1992 : 365-370)

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ทำให้กฎหมายอิสลามเจริญรุ่งเรืองสูงสุด จนถือกันว่าเป็นยุคทองของกฎหมายอิสลาม (Jad al-Haq, 1995 : 49) กฎหมายอิสลามกลายเป็นศาสตร์เฉพาะสาขามีนักวิชาการผู้ศึกษารวบรวมกรณีต่าง ๆ ในศาสตร์นี้โดยเฉพาะ (Al-Haj, 1992 : 370)

กฎหมายอิสลามในยุคแห่งการลอกเลียนแบบ

หลังสิ้นสุดยุคของบรรดามุญญิดอะฮิด ราว ๆ กลางศตวรรษที่ 4 แห่งฮิจเราะห์ศักราช อาณาจักรอิสลามเริ่มส่อระส่าย การเมืองอ่อนแอ และเกิดความแตกแยกในหมู่มุสลิมอย่างรุนแรง มีการแยกรัฐอิสระออกจากอาณาจักรอิสลามมากมาย อีกทั้งเกิดสงครามครูเสด ในตอนต้นศตวรรษที่ 5 (Ubadah, 1968 : 201)

¹ สุนันทั้งหก หมายถึง บุคคอรีย์ มุสลิม อับดุลวาค ดิรมิซีย์ นะสาอีฮ์ และอิบนุมานญะฮ์ (Al-Asqalani, 1351 A.H.:2)

ขณะที่กฎหมายอิสลามซึ่งเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุดในยุคราชวงศ์อับบาซียะฮ์ พร้อม ๆ กับความรุ่งเรืองของอาณาจักรอิสลามในทุก ๆ ด้าน วัฒนธรรมและอารยธรรมที่เป็นกระแสหลัก มีอิทธิพลต่อกฎหมายอิสลามอย่างยิ่ง เพราะถือเป็นกฎหมายของรัฐในการบริหารจัดการเรื่องราวต่าง ๆ ในอาณาจักรอิสลาม กฎหมายอิสลามจึงเป็นตัวที่ชี้วัดถึงความเจริญรุ่งเรืองและอารยธรรมของรัฐอิสลาม (Al-Haj, 1992 : 431)

ต่อมาเมื่อราชวงศ์อับบาซียะฮ์ประสบภาวะตกต่ำ อ่อนแอและเกิดความแตกแยกในหมู่ชาวมุสลิม ผู้ปกครองขาดคุณสมบัติและความเหมาะสม กฎหมายอิสลามได้รับผลกระทบจนทำให้วิวัฒนาการของกฎหมายอิสลามที่เกิดขึ้น ในยุคบรรดามุญาซซิดชั้นนำหยุคลง (Al-Haj, 1992:431)กฎหมายอิสลามในยุคนี้จึงอ่อนแอเช่นเดียวกัน อิทธิพลที่เคยมีในยุคก่อนได้ค่อย ๆ ลดน้อยถอยลง นักกฎหมายอิสลามทุ่มเทความพยายาม เพียงเพื่อสนับสนุนแนวคิดของมัชฮับที่ตนเองสังกัดเท่านั้น (Ubadah, 1968 : 201) กลายเป็นเพียงผู้ตามที่ยึดติดอยู่กับมัชฮับอิสลามที่มีอยู่ในยุคก่อน ทำการตอบโต้ และหักล้างความเห็นของสำนักอื่น ซึ่งมักทำไปตามอารมณ์มากกว่าเหตุผลและหลักฐานทางวิชาการ การอิงญัตติฮาดจึงหยุดลงในกรอบของมัชฮับอิสลามที่มีชื่อเสียงเหล่านั้น เพราะพวกเขาเชื่อว่า การอิงญัตติฮาดได้สิ้นสุดลงแล้ว โดยไม่อนุญาตให้ผู้มาทีหลังกระทำได้อีก (Ubadah, 1968 : 201) นักกฎหมายอิสลามจึงแต่งตำราเฉพาะสำนักที่ตนเองสังกัด ความคลั่งไคล้ในมัชฮับอิสลามถึงขีดสุด เมื่อมีการออกกฎหมายห้ามเปลี่ยนมัชฮับที่สังกัด (Al-Haj, 1992 : 432) และอัลกัรกีซ ซึ่งเป็นนักกฎหมายอิสลามสังกัดสำนักหะนะฟี๊ ประกาศว่า “ ทุก ๆ อายะฮ์และหะดีษ ที่ขัดแย้งกับความเห็นของพวกเรา ถือว่าต้องถูกตีความหรือไม่ก็ถูกยกเลิกไปแล้ว ” (Ubadah, 1968 : 202 ; Al-Haj, 1992 : 434)

การลอกเลียนแบบที่เริ่มต้นในช่วงกลางของศตวรรษที่ 4 ยังรุนแรงเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 7 จนถึงต้นศตวรรษที่ 10 แห่งฮิจาเราะฮ์ศักราช นักวิชาการมีความรู้ความสามารถ แต่ขาดความกล้าหาญในการฝืนกระแสหลัก พวกเขาหันมาทำการสรุปตำราสำคัญ ๆ ให้มีจำนวนสั้น ๆ และเรียบเรียงตำราอธิบายข้อสรุปนั้น ๆ อีกทอดหนึ่ง ซึ่งบางครั้งตำราอธิบายดังกล่าวต้องอาศัยตำราขยายความอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 10 แห่งฮิจาเราะฮ์ศักราช จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุควงศ์อุมัยยะฮ์ นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ยังคงอ่อนแอลงเรื่อย ๆ พวกเขามีบทบาทเฉพาะด้านการบอกเล่าความเห็นของ นักวิชาการรุ่นก่อน ๆ เท่านั้น (Ubadah, 1968 : 201-204)

ความคลั่งไคล้ในมัชฮับอิสลามดังกล่าวไม่มีอยู่ในยุคบรรดามุญาซซิดชั้นนำ ตรงกันข้าม กลับเต็มไปด้วยความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความอะลุ้มอล่วยต่อกัน ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางความคิด ก็เพียงแต่การโต้แย้งที่ตั้งอยู่บนหลักการให้เกิดผลดีต่อกัน และอยู่ในกรอบของมรรยาทการโต้แย้งที่ดี

สภาพเสื่อมทรามทางการเมืองการปกครองที่ประสบกับราชวงศ์อับบาซียะฮฺ ทำให้นักวิชาการและนักกฎหมายปิดตัวเอง โดยการยึดมั่นอยู่กับอิหม่ามเจ้าของมัชฮับคนใดคนหนึ่ง และทำการส่งเสริมสนับสนุนแนวความคิดการตีความ การวินิจฉัย ตามคิดเหมือนเงาตามตัว โดยไม่คลาดเคลื่อนแม้แต่เพียงก้าวเดียว จนกระทั่งบางคนถึงกับอุปโลกน์หะดีษขึ้นมา เพื่อสนับสนุนสำนักของตน ส่วนผู้ตามก็ยึดมั่นอยู่ในขอบเขตของมัชฮับที่สังกัด เสมือนหนึ่งเป็นบทบัญญัติทางศาสนา ที่ไม่อนุญาตให้ละเลยได้

อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กระบวนการลอกเลียนแบบขยายตัวอย่างรวดเร็ว คือ การมีตำรากฎหมายอิสลามที่ตกทอดมาจากยุคก่อนที่อิหม่ามเจ้าของสำนักได้เรียบเรียงไว้ ตำราเหล่านั้นได้ประมวลถึงปัญหาส่วนใหญ่ของรัฐอิสลามไว้แล้ว ผู้มาทีหลังจึงเชื่อมั่นในตำราเหล่านั้น ทำการศึกษาค้นคว้า ตีความ ตัดสินคดีความ และวินิจฉัยตามเนื้อหาตำราเหล่านั้น โดยไม่สนใจศึกษาคำราชของสำนักอื่น ๆ

และความแตกแยกที่เกิดขึ้นภายในราชวงศ์อับบาซียะฮฺ เป็นปัจจัยที่ทำให้รัฐไม่มีเวลาส่งเสริมและเอาใจใส่วิชาการ นักกฎหมายอิสลามจึงไม่สามารถพัฒนาตัวเองให้ทันเหตุการณ์เหมือนที่เกิดขึ้นในยุคก่อน นักวิชาการจึงขาดแคลน วิชาการจึงขาดบทบาท ทำให้ความเจริญของโลกมุสลิมหยุดลง

นอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่น่าจะเป็นสาเหตุทำให้กฎหมายอิสลามหยุดการวิวัฒนาการ และทำให้พฤติกรรมลอกเลียนแบบแพร่หลาย คือ การจำกัดมิให้ผู้พิพากษา วินิจฉัยชี้ขาดคดีความที่เกิดขึ้นโดยอิสระเหมือนยุคก่อน ซึ่งผู้พิพากษาในยุคนั้นมีอิสระอย่างเต็มที่ในการวินิจฉัยจากแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม โดยไม่ต้องคำนึงถึงมัชฮับใด ๆ

แต่ต่อมาในยุคนี้ เสรีภาพในการเลือกหลักฐานที่มาของกฎหมาย และอำนาจของผู้พิพากษาถูกลดทอน ถูกจำกัดให้ตัดสินคดีความตามมัชฮับอิสลามที่รัฐยึดถือ ซึ่งกลายเป็น มัชฮับอย่างเป็นทางการ โดยอัด โนมัดดี

การวินิจฉัยตีความของผู้พิพากษาจึงลดน้อยถอยลง และการคลั่งไคล้ในมัชฮับที่เป็นทางการยิ่งรุนแรงมากยิ่งขึ้น

จากประการดังกล่าวข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่ายุคนี้มีเอกลักษณ์เฉพาะคือ ความเฟื่องฟูของการลอกเลียนแบบ การใช้ความคิดวินิจฉัยอย่างอิสระมีน้อยเต็มที่ นักวิชาการในยุคนี้มี

สัญลักษณ์เฉพาะ คือ การสังกัดมัซฮับอิสลาม สำนักใดสำนักหนึ่ง การยึดมั่นในคำวินิจฉัย และตำราของสำนักนั้น ๆ ขาดความกล้าหาญในการวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้น หากมีการแต่งตำราที่เป็นตำราที่อยู่ในกรอบของสำนักที่ตนเองสังกัด การย่อความตำราในยุคก่อนหรือรวบรวมเรื่องที่มีอยู่ในตำราต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน (Al-Haj, 1992 : 431-435)

ซึ่งลักษณะเหล่านี้ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงกับยุคบรรดามุญาซซิดะฮิดซันนำที่ไม่ยอมลอกเลียนแบบ แต่กลับเรียกร้องให้ผู้คนใช้ความคิดและความหมาย อิหม่ามอชชาฟีอีได้ห้ามผู้คนมิให้เลียนแบบตนเอง ท่านกล้าประกาศในหลาย ๆ โอกาสว่า ท่านเปลี่ยนความเห็นในบางกรณีหลังจากที่สาเหตุที่ทำให้ต้องเปลี่ยนปรากฏชัด ส่วนอิหม่ามอบูหนะฟีซะฮฺ กล่าวว่า “ผู้ใดไม่ทราบหลักฐานของฉัน ไม่สมควรที่จะวินิจฉัยตามความเห็นของฉัน” และประกาศว่า “นี่เป็นความเห็นของนุอ์มาน บินษาบิต (หมายถึงตัวท่านเอง) ที่เราให้เกียรติ ถ้าหากผู้ใดที่มีหลักฐานที่ชัดเจนกว่าเขาย่อมถูก ดีกว่า”

ส่วนท่านอิหม่ามมาลิก กล่าวว่า ความเห็นของใคร ๆ ก็ตามมีส่วนที่ถูกนำมาใช้มีส่วนที่ถูกละทิ้งไป นอกจากเจ้าของสุสานนี้เท่านั้น (หมายถึงท่านศาสดา มุฮัมมัด ศอลลัลลอฮูอะลัยฮิอะสลัม)

อิหม่ามอะหมัด กล่าวว่า “ท่านทั้งหลายอย่าได้เลียนแบบฉัน อย่าได้เลียนแบบมาลิก เอาชาอีฮ์ อันนะเคาะอีฮ์ หรือท่านอื่น ๆ แต่จงเอาข้อตัดสินชี้ขาดจากอัลกุรอาน และสุนนะฮฺ ตามพวกเขา ไม่สมควรอย่างยิ่งที่คนๆหนึ่ง จะวินิจฉัยจนกว่าจะรู้ความเห็นของนักวิชาการทั้งหลาย และแนวทางของพวกเขาเสียก่อน” (Al-Haj, 1992 : 434)

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า วิทยุญามแห่งการลอกเลียนแบบจะแพร่หลายอย่างยิ่ง แต่ก็ปรากฏนักกฎหมายอิสลามผู้มีชื่อเสียงหลายท่านด้วยกัน ที่ทำการสรุปกฎของกฎหมายอิสลาม โดยการวิเคราะห์จากแนวทางการวินิจฉัยของบรรดามุญาซซิดะฮิดยุคก่อน แล้วสรุปเป็นกฎ เพื่อใช้กับคดีความที่เกิดขึ้นในยุคนี้ นักกฎหมายเหล่านี้รู้จักกันในนาม บรรดามุญาซซิดะฮิดในมัซฮับที่สังกัด (Al-Haj, 1992 : 435)

กฎหมายอิสลามยุคปัจจุบัน

เมื่อวิวัฒนาการของกฎหมายอิสลามได้เริ่มต้น ในสมัยท่านศาสดามุฮัมมัด ศอลลัลลอฮูอะลัยฮิอะสลัม ได้ยุติลงในยุคแห่งการลอกเลียนแบบ เนื่องจากนักกฎหมายมุ่งเน้นการค้นหาเหตุผลของข้อชี้ขาด ต่าง ๆ ของนักกฎหมายยุคก่อนที่ตกทอดมาเพื่อนำข้อชี้ขาดดังกล่าว มา

ประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคหลัง เรียกวิธีการนี้ว่า การอิจญ์ติฮาดในขอบเขตของมัซฮับ นักกฎหมายอิสลามยุคนี้พิจารณาการให้น้ำหนักของแต่ละความเห็นที่ขัดแย้งกันในหมู่นักกฎหมายภายในมัซฮับ ทั้งในด้านความเห็น เหตุผล และหลักฐาน

ยุคนี้เป็นยุคแห่งการคลั่งไคล้ในมัซฮับที่สังกัด มีการเขียนตำราเปรียบเทียบระหว่างมัซฮับ เพื่อศึกษาข้อขัดแย้ง โดยนำหลักฐานของทุกฝ่ายมาเปรียบเทียบ และมักให้ความเห็นว่ามัซฮับที่ตนเองสังกัด มีหลักฐานที่มีน้ำหนักมากกว่าเสมอ ถึงแม้โดยข้อเท็จจริงแล้วจะมีน้ำหนักอ่อนก็ตาม

การเขียนตำราพะตาวา¹ ในแนวดังกล่าวมีมากมาย เช่น กิตาบอันนาวาฮิล ของท่านอาบิลลัยษ อับชะมร์คอนดีย์ (เสียชีวิต ฮ.ศ.373) หนังสือฟาตาวาอัลฮักกอเนียฮะฮฺ ของท่านกอฎีข่าน (เสียชีวิต ฮ.ศ.592) หนังสือฟาตาวาอัชชอฮิรียะฮฺ ของท่านชอฮิรุดดีนอบีบักร (เสียชีวิต ฮ.ศ.619)

ถัดมาหลังจากนั้น จนกระทั่งราว ฮ.ศ. 1100 กฎหมายอิสลามประสบความสำเร็จอย่างรุนแรง การเขียนตำรากฎหมายมีน้อยมาก นักกฎหมายเพียงแต่ทำการย่อหรือขยายความตำราที่มีอยู่เดิมแล้ว ยุคนี้ถือเป็นยุคดับท(อัลมัคตัน) จำนวนหนังสือกลายเป็นรหัสลับ ซึ่งดับทเหล่านี้ต้องอาศัยการขยายความ(อัลซุรห์) และแก้ไขรหัสลับอีกครั้งหนึ่ง ในหนังสือหนึ่งเล่มประกอบไปด้วยดับท การขยายความ การเพิ่มเติมการขยายความ (อัลหาซียะฮ์) ซึ่งการขยายความมักจะโต้แย้งกันในเรื่องจำนวนโฆหารมากกว่าเนื้อหาของเรื่อง ตำรากฎหมายอิสลามที่ตกทอดมาจากยุคก่อน ๆ จึงขาดการเหลียวแลเอาใจใส่

อย่างไรก็ตามท่ามกลางความตกต่ำเช่นนี้ ปรากฏมีนักวิชาการอิสลามที่มีผลงานโดดเด่นในการพัฒนากฎหมายอิสลาม ต่อด้านการลอกเลียนแบบอีกทั้งเรียกร้องให้ผู้มีความรู้ความสามารถทำการอิจญ์ติฮาด ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในการนี้คือ ท่านอิหม่ามอิบนุดัยมียะฮฺ (เสียชีวิต ฮ.ศ.728) และศิษย์ของท่านคือท่านอิหม่ามอิบนุกอยอิม อัลญาลีละฮฺ (เสียชีวิต ฮ.ศ.751) (Al-Haj, 1992 : 457-458)

ในสมัยของท่านทั้งสอง ประชาชาติอิสลามตกต่ำอย่างรุนแรง อีกทั้งมีข้าศึกศัตรูจากภายนอกมายึดครองหัวเมืองต่าง ๆ ของอาณาจักรอิสลาม มุสลิมแตกแยกกันเอง ในระหว่างกลุ่ม

¹ พะตาวา (พหูพจน์ของคำว่า ฟัตวา) หมายถึง การตอบปัญหาทางศาสนาหรือทางกฎหมายที่เป็นที่สงสัย (Majma al-Lughah al-Arabiah,1993 : 462)

และมัชฮับต่าง ๆ ท่านจึงเห็นว่า จะต้องหันกลับคืนสู่อัลกุรอาน สุนนะฮ์ที่ถูกต้องและความเห็นของเหล่าเศาะฮาบะฮ์เท่านั้น (Ubadah, 1968 : 300)

หลังจากนั้นท่านอิหม่ามมุฮัมมัด บินอับดุลวะฮะฮ์ (ฮ.ศ.1114-1206) แห่งแคว้นนัจด์ ผู้ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของท่านอิหม่ามอิบนุกฎัยมียะฮ์จากการอ่านคำร่าที่ท่านได้เขียนไว้ ท่านเห็นว่าประชาชาติอิสลามจะเข้มแข็งได้ ก็ต่อเมื่อ ได้หวนคืนสู่แนวทางของบรรพชนในยุคแรกเท่านั้น (Ubadah, 1968 : 301-302)

ในเยเมนมีอิหม่ามอัชเชากานีย์ (ฮ.ศ.1172-1250) เป็นผู้สืบทอดแนวคิดของท่านอิหม่ามมุฮัมมัด บินอับดุลวะฮะฮ์ ท่านได้วินิจฉัยข้อชี้ขาดทางศาสนาตามความเข้าใจอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่าน ถึงแม้จะขัดแย้งกับมัชฮับทั้งสี่ก็ตาม (Ubadah, 1968 : 302)

การเรียกร้องสู่การปฏิรูปกฎหมายอิสลาม เจริญรุ่งเรืองแล้วเลียบหายไปอยู่หลายช่วง ในระยะหลังเมื่อประชาชาติอิสลามส่วนใหญ่ถูกต่างชาติเข้าปกครอง ทำให้รัฐบาลมุสลิมต้องลอกเลียนแบบกฎหมายตะวันตก ในโลกมุสลิมจึงเกิดนักปฏิรูปทางด้านศาสนาเรียกร้องให้หวนกลับคืนสู่อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ และต่อต้านการยึดติดกับมัชฮับอิสลามสำนักใดสำนักหนึ่งเป็นการเฉพาะ มีการต่อต้านอุตริกรรมในศาสนา สิ่งมงายไร้สาระที่มีอิทธิพลอยู่ในสังคมมุสลิม มีการเรียกร้องให้มุสลิมคืนตัวหันกลับมาเชื่อมั่นในศาสนา และขับไล่จักรวรรดินิยมออกไป ให้ปลดปล่อยจากพันธนาการของคำร่าที่เป็นปริศนา ให้มีการเรียบเรียงคำร่าที่สะดวกง่ายดายในการนำมาใช้ปฏิบัติ ให้นำส่วนดีของทุกมัชฮับอิสลามมาใช้โดยไม่ยึดติดกับสำนักใด ๆ เป็นการเฉพาะ (Al-Haj, 1992 : 459)

สิ่งที่นักปฏิรูปมุสลิมเรียกร้องได้ปรากฏชัดขึ้นในสมัยของท่านอะมาลุดดีน อัลอัฟฆอนีย์ (ฮ.ศ.1254-1314) เมื่อท่านได้เดินทางไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกมุสลิม เพื่อพบกับนักคิดมุสลิมชั้นนำในทุก ๆ ประเทศจึงปรากฏศาสนุคิษย์ผู้เผยแพร่แนวคิดของท่านมากมาย กลุ่มนักคิดเหล่านี้ได้ปฏิญาณว่า

“ข้อ ๆ สาบานต่ออัลลอฮ์ผู้ทรงเกรียงไกร ว่าจะทุ่มเทอย่างสิ้นสุคความสามารถ เพื่อความเป็นเอกภาพในหมู่มุสลิม ทำให้พี่น้องมุสลิมเป็นเสมือนบิดากับบุตรที่แท้จริง ข้าจะไม่ปฏิบัติตนนอกจากสิ่งที่ศาสนาปฏิบัติ ข้าจะไม่ละเว้นนอกจากสิ่งที่ศาสนาละเว้น ข้าจะไม่ทำในสิ่งที่ทำให้เกิดโทษต่อศาสนา แม้จะมากหรือน้อยก็ตาม ข้าจะแสวงหาแนวทางที่ทำให้ศาสนามั่นคง ด้วยสติปัญญาและความสามารถ ข้าจะทุ่มเท ความพยายามที่จะศึกษาอิสลามในทุกด้านเท่าที่ข้าจะกระทำได้” (Ubadah, 1968 : 303)